

In memoriam

АКАД. РАДОВАН САМАРЦИЋ (1922-1994)

Смрћу академика Радована Самарцића, почетком фебруара 1994. године, историјска наука је изгубила једног од најталентованијих историчара свога времена.

Поријеклом Херцеговац, одрастао је и средњу школу завршио у Сарајеву, студије на Филозофском факултету у Београду, гдје је постао редован професор, и члан САНУ-а.

На Филозофском факултету је предавао историју новог вијека, једнако се интересујући за општу и националну. Научноистраживачки рад је везао за многе архиве: Дубровачки, Которски, Млетачки и др. С посебном љубављу научника долазио је у Државни архив у Дубровник. Ту је радио, одмарао се и окупљао око себе пријатеље, колеге научнике. Ту је заказивао консултације са студентима, постдипломцима, младим колегама којима је било ближе да дођу у Дубровник него у Београд.

Академик Самарцић је био књижевник, стилиста, ерудита, с изузетним осјећањем за прецизно излагање чињеница. Он је био најљепша, и најбоља могућа симбиоза књижевника и историчара. Ерудицију и начин саопштавања чињеница показао је у докторској дисертацији „Политичка и дипломатска дјелатност дубровачког песника Јакше Палмотића, и изворна вредност његових посланичких извештаја за општу историју”, као и раду „Борба Дубровника за опстанак после великог земљотреса 1667.” Његово ремек дјело је „Велики век Дубровника” Читалац мора остати задивљен с каквом лакоћом је дата слика друштвеног живота и институација средњевјековног града на врхунцу његове моћи и познате дубровачке дипломатије која је Дубровник успјешно водила преко провалија балканских сукоба и размеђа. Само велики књижевник, стилиста, и у исто вријеме прецизан историчар може дати онако сажету слику катаклизмичког земљотреса који Дубровчани називају „великом трешњом” по којој дијеле вријеме на - вријеме прије, и вријеме послје. Читалац је потресен стравичном патњом града у којем је погинуло двије трећине становника. Књигом: Велики век Дубровника већ је заузео мјесто међу великим ис-

торичарима. Све што је касније написао могло га је чинити само још већим.

Његова знаменита дјела „Сулејман и Рокселана” и „Мехмед Соколовић” имају општеисторијске оквири, јер Турска XVI вијека има огроман посјед у Европи, Азији и Африци. То је историја турске државе, њеног економског и државног уређења. Прецизношћу пажљивог истраживача дао је широк спектар турских освајања, посебно од заузимања Београда 1521. до освајања Баната 1552. године, зналачки истичући тактичку и стратегијску страну турских освајања.

Већ је речено да се академик Самарцић истицао као стилиста, и као сликар миљеа у којем посматра људе и догађаје. Исто је тако био и велики мајстор СИНТЕЗЕ, неће се претјерати ако се каже да је био ненадмашив таленат за историјску синтезу, што најљепше потврђује његов преглед историје југословенских народа од античких времена до 1914. године у енциклопедији „*Larousse*”. Преглед је написан изузетно јасно, на основу утврђених чињеница, али и са широким погледом на услове историјског развоја југословенских народа.

Покретач је ВЕЛИКОГ КОЛЕКТИВНОГ ПОДУХВАТА „ИСТОРИЈЕ СРПСКОГ НАРОДА” у 10 књига. Био је предсједник Уређивачког одбора, уредник, и аутор текстова 3. и 4. књиге. У вријеме издавања овога великога дјела, био је предсједник издавачке куће СКЗ.

Историјску грађу је издавао током читавог живота. Сакупио је у два тома, на око хиљаду страна и објавио „Историјске списе Вука Караџића”, а путописе француских путописаца из XVI и XVII вијека у књизи „Београд и Србија у списима француских савременика”.

Истраживач је ТОКОВА СВИЈЕСТИ како европске тако и свијести свога народа. Организатор је и учесник научних скупова на којима се расправљало о функцији свијести, и МЕТОДОЛОШКИМ ПИТАЊИМА ИСТОРИОГРАФИЈЕ КАО НАУКЕ. Интезивно се бавио историјом историографије проничући дубоко у развојне путеве науке о прошлости. У неколико области историографије настављач је великих имена ове науке, а у области ИСТОРИЈЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ Николе Радојчића историјску науку задужио анализом историјских извора, Самарцић је сачинио синтезу „Писцу српске историје” дјело у коме је обрадио најзначајније представнике српске историографије—од средњевјековних монаха до нашега времена. Као прави ерудита с лакоћом је понирао у суштину свијести времена историчара којег посматра остварујући кореспонденцији између два, па и три различита нивоа свијести. Увијек је показивао разумијевање и поштовање према историчарима претходних епоха без обзира да ли се слагао с њиховим погледима или није. Излагање је почео с Мавром Орбином и његовим дјелом „Краљевство Словена” у којем је до тада дата најпространија историја Срба. Орбин је одушевљени Словен, један је од представника „барокног славизма” Он се с пуно љубави окренуо Словенима, убрајајући у Словене и оне који то нијесу били. С љубављу Самарцић говори о грофу Бранковићу, несуђеном господару „Илирика”, Бранковићевим

„Хроникама” и њиховом утицају на даље токове српске историографије, о значају волминозне „Историје” Јована Рајића, и њеном утицају на чврсто утемељене националне свијести у Срба, о Вуковом историографском методу, Стојану Новаковићу, утемељивачу савремене српске историографије, Владимиру Ђоровићу „последњем полихисторику”, Василију Поповићу, творцу нове концепције Источног питања, до пишевог учитеља академика Јорџа Тадића који је утемељивач јединственог погледа на Балкан и Средоземље.

Поред историје српске историографије Самарџић је из ове области дао читав низ прилога: Ранке, писац „Српске револуције, о Георгију Острогорском”, Историографија и друге области научног сазнања, „Nikolas Jorga et Serbes”, „Мемоарска књижевност и сазнање историје” „Функција историјске свијести у модерном времену” и др.

Велика имена писане ријечи радо пореде Радована Самарџића с једним великаном на истом послу, СЛОБОДАНОМ ЈОВАНОВИЋЕМ. Неколико дана прије смрти добио је ласкаву награду Политике Слободана Јовановића, научника, писца, историчара за чију се рехабилитацију Самарџић борио међу првима онда кад је то била врло ризично. Сада се може рећи „да је из српске културе, науке и историје отишао још један Слободан Јовановић” јер им је било заједничко” „спој великог научника и великог писца”

Велики историчар је био и велики наставник. Његова предавања су увијек радо слушана. Упозоравао је да је ламент над судбином Срба сувишан, да распјеваности без прецизних чињеница није историја. Често је говорио: „Молим вас немојте пјевати историју уз гусле”: Постдипломцима и младим научницима никад није саопштавао готове чињенице до којих су могли да дођу у литератури, морали су сами да дођу до резултата.

Човјек из првог ешалона науке успјешно је руководио Балканолошким институтом Српске академије наука и умјетности, Историјским одјељењем САНУ-а гдје су замишљени и остварени највећи пројекти.

Поменимо најзад да је био дугогодишњи - главни и одговорни уредник Југословенског историјског часописа гласила Савеза историчара Југославије. Велики историчар је био и велики пророк. Многи су се интелектуалци пророчански односили према могућностима сукоба у Предходној Југославији. Васа Ђубриловић је нпр. често истицао да Хрвати и Словенци не прихватају Југославију уз основне разлоге за то. Самарџић је био мишљена да Србија не смије да понови претходну грешку и постане центар окупљења Јужних Словена. Сам је био један од оних који су много учинили на подизању нивоа свијести (до самосвијести) српског народа. Омиљена мисао му је била да „сем у стварима материјалне цивилизације, и логике богаћење. Европа би могла да се више угледа на Србе него они на њу” Ратом у Босни и Херцеговини Срби превазилазе чак и његово оптимистичко про-

рочанство о њима: „Покрет Срба у БиХ ме изненадио јер нисам очекивао толику меру самосвести”

Писци будуће историје српске историографије мораће да му дају истакнуто мјесто. Нико као он не би могао довести до краја „Историју српског народа” и историју српске историографије чиме наставља рад Стојана Новаковића, Васиља Поповића и Николе Радојичича, као научник, а уздиже се до Ива Андрића као умјетник.

Мр Славко Бојанић